

Adevărul Literar și Artistic

FONDATORI : AL. V. BELDIMAN 1888—1897
CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT în 1893

Trei dezertori

Documente omenești

Vechea canonieră Alexandru cel Bun, c'un șlep la ancoră, ancorase de dimineață la coada unui ostrov. Numai în locul acela oginda scânteietoare a Dunării părea spartă. Apa se oprea acolo învârtindu-se câteva timp în loc, în ochiul de anafor format de epava unui vechiu vapor, înecat pe vremuri în urma unei ciocniri.

În fiecare vară Compania de torpile fixe făcea câte-o călătorie de instrucție, pentru deprinderea marinarilor cu mănuierea materialului explozibil. Se făcea cu asta și un serviciu navigației, curățind fluviul, de la Marea Neagră până la Porțile de fier, de toate epavele rămase înecat în drumul vaselor.

Într-o magazie a șleplului încăpeau o sută de marinari, rânduiți ca sardelele în cutie. În cealaltă magazie se ținea fulmicotonul. Nu mai rămăsese decât cincizeci de kilograme, căci se făcuse tocmai nouăzeci și nouă de explozii.

Căpitanul, bucuros că terminase cu bine călătoria odată cu marfa asta buclucășă care-i stase tot drumul pe inimă, hotărî să pregătească o torpilă mare, cu tot restul de fulmicoton ce-i mai rămăsese. Era a sută și ultima explozie ce trebuia să o facă anul acela.

Tot echipajul aștepta c'un tremur de nerăbdare copilărească momentul emoționant al exploziei, care da fiori ca un joc palpitant de mare senzație în viața monotona de bord.

Pentru că în tot drumul nu se întâmplase nici un accident, oamenii lucrau cu toată siguranța. Fără nici o teamă rupeau în mâni calupurile de fulmicoton, ca pe niște bucăți de halva, umplând cutiile de tablă care serveau drept torpile fixe, lăsate pe fundul apei, după ce erau hermetice închise. Explozia se producea prin curentul electric al unei mici baterii portative.

Curajul neștiinței îi făcea pe mulți să se joace cu moartea la fiecare pas.

Exploziile scoteau la suprafață o sumedenie de pești, morți sau ameții, cari pluteau cu burțile albe în sus ca niște pene duse de curentul apei la vale. Plutonierul, om vechiu și cu experiență, căci avea trei reangajări, își organiza cu pricepere bărcile și uneltele de pescuit. Oamenii lui mâncau bine și economie simțitoare se făcea la capitolul de hrană a trupei.

Aproape de ora prânzului. Așa-i de cald că aerul pare că fierbe și apele aburește în zare. Dunărea, leneșă, își lupează domol undele încovoindu-se printre ostroavele puștii și păduroase.

Căpitanul sta la umbră, sub bolta unei răchite argintii. Se îmbrăca încet, mulțumit, după o baie răcoritoare. Lăsase totul în sama plutonierului, om vechiu, de toată încrederea. Aștepta să fie anunțat cînd torpila era gata pentru explozie.

Plutonierul intrase la vapor să guste probele și să pregătească bărcile pentru pescuirea așteptată. Lăsase torpila în seama sergentului Marin, cel mai priceput și mai cuminte gradat din companie.

Să fie cu ochii în patru — le recomandase plutonierul la cel șase oameni cari lucrau la torpilă.

În momentul când căpitanul, cu țigara în gură se aplecase jos să-și încălzească ghetetele, izbucni de-odată o detunătură groznică. Câteva clipe locul se zguduie sub el ca într'un cutremur de pământ. Inspăimântat, sări cântând buimăcit în jurul lui.

Tăcere peste tot. Numai pe mal, în dreptul vaporului, între pământ și cer, se înalță o coloană de nori cenușii ca un imens con răsturnat cu baza în văzduh.

Nu era obișnuita coloană de apă pe care o aruncă torpila confundată.

Ca un fulger trecu prin mintea căpitanului înțelesul întregel grozav.

— Idioții!.. au explodat torpila pe mal înainte de a o cufunda. Cu capul gol, pe jumătate desbrăcat, se răpezi într-o goană nebună de-alungul malului. Călca orbește prin gropi, se lovea de pietre, se încurca prin bălării, se potolcea prin rădăcini, gonind cu răsuflarea tăiată, cu gura căscată, apăsându-și inima cu mâna stîngă. Prin mîntea-i înfierbântată i se învâlmășau în fugă imagini însângerate: morți întinși, răniți svârcolindu-se, bălți de sînge, horcăeli, gemete, tânguiri...

Oamenii de pe vapor și de pe mal alergau cu fețele palide, grămădindu-se în neștire la locul dezastrului.

Căpitanul, cu pumnii strânsi, își făcu loc prin mulțimea îngrozită, prăbușindu-se aiurii în fundul unei groape adânci, căscată proaspăt în coasta malului spîntecat de explozie.

— Ce-ai făcut, nenorocitul! izbucni în fața plutonierului, scâltîindu-l cu violență de umeri.

Bătrânul zăpăcit, bălbăit tremurând cu mâna ridicată la viziera șaptei.

— Fusei până la vapor, domnule căpitan. 'Aci am lăsat pe sergentul Marin cu amorsa și pe caporalul Oprea cu torpila în brațe.

— Unde-i sergentul?

— Nu-i.

— Unde-i caporalul?

— Nici el nu-i.

— Câți morți? Câți răniți avem?

— Nu știu, că nu se vede nici unul dintre cei șase care încăreau torpila.

— Să plece îndată câțiva oameni să găsească cadavrele. Să se caute răniții. Să vie infirmierul cu lada de farmacie.

Infirmierul cu lădita lui de pansamente, era la fața locului, dar fără nici o întrebuintă. Nici un rănit și nici un mort nu se vedea. Nici o pată de sînge nu se zărea. Nici un vaet, nici o tânguire nu se auzea... nici o durere... nici o suferință. Numai șase oameni lipsă la apel — atîta tot. Explozia fusese așa de formidabilă, în cât a fost des-

tulă vreme o secundă ca pe unii dintre cei aflați în jurul torpile să-i rupă în bucăți, asvărindu-i în toate direcțiile la mari depărțări, iar pe alții să-i pulverizeze complet.

Căpitanul ridică din țărână capătul sfîșiat al cablului, căută pe mal cutia cu bateria electrică și, după câteva clipe de gândire, își plesni cu palma fruntea udă de sudoare.

Găsise pricina grozniciei întâmplării. Cablul rămăsese uitat la borna de contact a bateriei. A fost de-ajuns ca firele amorsei să atingă celălalt capăt al cablului ca, fulgerător, curentul stabilit să producă explozia fulmicotonului.

După vre-un sfert de oră au început să vină oamenii trimiși să caute cadavrele.

Ca și trăsnetul, fulmicotonul în jocul bizar al morții, răspândise în toate direcțiile tîndări de trupuri omenești. Proectate la înălțime, unele bucăți căzuseră pe câmp și prin mlaștini, altele în Dunăre și fuseseră luate de curentul apei la vale.

Intregi nu s'au găsit decât două berete de marinari și un pantof. În colo — numai hălci de carne, din care pi-

Jean Bart

cura încă sînge cald, mase informe... bucăți de mîni și de picioare cu pielea întinsă și plesnită. Iar într'un sac de pesmeți s'au adunat câteva kilograme de carne macră hăcută mărunț, amestecată cu bucăți de cărpă din stofă de haine. Tocătura asta de carne omenească a fost găsită prin sălcii lipită de ramuri.

Cu greutate s'a putut reconstitui incomplet trei trupuri diforme, oribil sfîrticate.

Un picior de la genunchiu, retezat perfect, parcă de o mână abilă de chirurg, fu îndată recunoscut de un re-

— Ii a lui don sergent Marin, că are bocancu particular. Cum să nu-l cunosc, dacă l-am văcsuit eu asdimineață?

O mână fu deasemenea răpede recunoscută. Era a caporalului Oprea. Avea degetele tapene ca de statue și două galoane de lână pe mîneca spențerului cu care fusese îmbrăcat.

Până la apusul soarelui pavilionul tricolor al canonierei fusese lăsat la jumătate în semn de doliu.

Echipajul se culcase de vreme, căci pe adouăzi se hotărîse ridicarea ancorii de plecare desdedimineață.

Sub un felinar de punte, la masa dela provă, plutonierul încruntat și un furier mărunțel, îngropat într'un maldrăr de registre și dosare, scriau de zor pregătind formele celor dispăruți, cari de fapt nu mai aveau nevoie de nici un act...

Căpitanul, după o zi așa de urâtă, se simțea zdrobit. Cu sforțări cumplite se hotărî să lucreze toată noaptea actele privitoare la nenorocirea întâmplată.

Se așeză pe punte în aerul răcoros al nopții. Își trase un scaun lângă masa de lemn la pupă, în lumina unui felinar de bord.

— Adă-mi din cabină: cerneală, hârtie, tutun și sticla de coniac.

— Nu mai avem nici un strop de coniac, răspunse somnoros soldatul de ordonanță.

— Adă atunci sticla de rom.

Trebuia să scrie un raport amănunțit asupra întâmplării. Dar sub ce formă să prezinte faptul? Cum să argumenteze? Era vinovat. De sigur că era vinovat. Șase morți. Cum să se apere fără să arunce vina pe alții. Șase oameni ucși într-o secundă. Ce impresie o să facă întâmplarea asta la comandament? Cum o să-i judece șefii, camarazii... dar familiile celor morți...

Un cerc de foc îi strîngea capul și un cui tîntuit în frunte părea că-i sfredelește creierul.

O nădușeală chinuitoare îi strîngula gâtul. Își scoase gulerul. Bău două pahare de rom și începu să scrie grăbit. După câteva rânduri, se opri. Rupse hârtia enervat. Tâmpile îi ardeau svâcnind. Și în creierul înfierbântat i se încrucișau imagini nestăpănite.

Se forța să fixeze cu răceală într'un cadru tehnic toate amănunțele pentru explicarea faptelor; să argumenteze strîns și logic întreg procesul și apărarea de care avea nevoie. Dar nu izbutea să se concentreze.

Prin ochii minții, fără să vrea, îi treceau mereu chipurile celor dispăruți. Figurile se complectau tot mai clare, în linii din ce în ce mai precise. Își amintea perfect că văzuse la mîna găsită pe câmp, mîna caporalului Oprea, un inel de alamă pe unul din degetele acele ințepenite.

În starea de excitare a simțurilor în care se găsea simțea parcă în fundul nărilor mirosul de sînge proaspăt

Intre scriitori

Stendhal Milanez

Alfred de Musset găsea Milanul fără nici un farmec, în deosebi de alte orașe italiene ca Veneția, Genova, Neapole, care prin frumusețea peisajului maritim, prin puritatea cerului și prin trecutul lor bogat, lăsaseră duosului poet amintiri neuitate. În poema adresată fratelui său, care se întorcea din Italia, pomening de Milan se vede că pentru Musset capitala Lombardiei este un oraș destul de plicticos, căci nu-i găsește altă atracție decât că acolo se arată din când în când pe scîndurile unei scene dănuțitoarea Cérîto...

Cu totul altfel vede Milanul Stendhal.

Pentru acest scriitor, vechiul oraș înseamnă paradisul pămîntesc, iar vremea cîntă trăit el aici o considera ca cea mai frumoasă din viața lui, pe care cu nimica n'ar fi voit să o înlocuiască. Cîte orașe n'a văzut el în peregrinațiile lui ciudate, cîte localități cu adevărat pitorești în diverse regiuni ale Europei — nici una însă în judecata sa, nu se apropie măcar pe departe de acest cuib favorit. Pe vremea aceea însă Milanul nu semăna cu cel de astăzi destul de banal de altfel și acesta. Totuși, pentru Stendhal, fizionomia particulară a bătrînului Mediolanum, cu impresiunile lui pe care el le găsea „luxuriante”, grădiniile care împodobeau aproape orice locuință — până și mirosul de gunoi care se exala depe străzile tîrgului, aveau un farmec deosebit. Totul îl încanta aici, făcându-l să trăiască o viață de vis, și orașul acesta era punctul de plecare și ultima ratio pentru toate vicisitudinile existenței. Când nu-i plăcea vreun lucru, o cafea, un cotlet, o prăjitură avea obiceiul să spuie: „Degeaba, nu-i ca la Milan!”

Desigur însă că nu numai alcătuirea fizică a orașului, nici întinsele livezi care aminteau o priveliște de țară și nici măcar măreția Domului, nu contribuieră ca să facă din Milan centrul universului pentru Stendhal. Dar aici era teatrul *Scala*, unde auzise acea muzică divină, pentru care sufletul lui era atât de sensibil și în una din străzile misterioase ale capitalei cunoscuse el pe Contesa Simonetta — pe frumoasa Angela Pietragra — pe care n'a uitat-o niciodată și care a avut atât de mare influență asupra vieții lui.

Acuma vom înțelege de ce Stendhal se proclama adevărat Milanez...

În cimitirul Montmartre, unde a fost îngropat trupul lui, pe piatra mormîntului, se citește și astăzi inscripția redactată de dînsul:

Arrigo Beyle

Milanez

Visse, scrisse, amo

Quant'anima

Adorava

Cimarozza, Mozart é Shakespeare.

(Henri Beyle, Milanez, trăi, scrisse, iubi cu atîta suflet încât adora pe Cimarozza, pe Mozart și pe Shakespeare).

GHEDEON

de la mal, unde zăcea mormanul de carne tocată, invellită într-o foaie de cort.

Își amintea în câte chipuri văzuse oameni murind: bătrâni stingându-se de moarte bună pe patul de-acasă; oameni morți în spitale; unii loviți de moarte violentă... dar cum se poate pulveriza un om nu-și închipuise nici odată. Într-o clipă să dispară... fără să știi... fără să prinzi de veste... fără să scoți un suspin... nimic... nici o durere... nici o suferință.

Cine știe? Poate că în acea singură clipă e concentrată toată senzibilitatea în creier fiind chiar sediul vieții. Dar unele insecte au senzații chiar după ce sunt decapitate... și căpitanul, cu tocul în mîna, cu foaia albă din mîna, alunecă tot mai adînc în ipotezele fără sfîrșit ale unei metafizici încalcite.

Rătăcind în căutarea misterului morții, se opri tîrziu, încurcându-și firul logic în eterna enigmă a creației. Plutonierul, care se apropiase de masă pășind în vîrfurile picioarelor, tuși de două ori. Căpitanul nu auzea și nu vedea nimic. Cu ochii țintă în vid privea ea un somnambul.

— Domnule căpitan, eu sunt gata cu procesul-verbal și cu formele de scîdere a efectelor de îmbrăcăminte. Căpitanul tresări fără să scoată un cuvînt.

Plutonierul, om vechiu, cu multă experiență, întinse un vraf de hîrtii pe masă vorbind cu glas domol și blajin.

— Domnule căpitan, în raportul d-voastră să puneți numai trei morți, că așa am trecut și eu în procesul-verbal. Ceilalți trei se cheamă să-i avem deocamdată lipsă la apel, că tot nu s'a găsit nimic din ei ca să putem reconstitui cadavrele. După patru zile dacă nu se prezintă la corp îi dăm dezertori conform regulamentului. Știți, sună altfel cînd se zice că avem numai trei morți în loc de șase.

Și pe cînd îi împingea ușurel călimara și hîrțile pentru iscălit, plutonierul bătrîn urmărea cu coada ochiului mîna nesigură a căpitanului, care era să moae din greșală tocul în paharul de rom golit până la fund.

Era tîrziu de tot cînd apără o semilună scînteitoare, prinsă anume parcă, în pletele argintii ale răchitei de pe mal, sub care albea foaia de cort.

Apa luitoare și pămîntul negru dormeau de mult în vălul fumuriu al nopții calme de vară. Rare fîlfăiri de aripi nevăzute tremurau în cadență pierzându-se în zenit.

Și o boare umedă, alunecînd din sus pe luciul apei, pipăia sovăitor frunzele sălciorilor încolăcite cu fîșăiri misterioase ca niște suspine fugare.

JEAN BART

Un duel a lui Sarcey

Francisque Sarcey era un om bun, blînd și îngăduitor: mai niciodată nu se infuria, nici nu-și prea făcea sînge rău de mizeriile vieții. Și cu toate acestea a avut odată un duel care a făcut oarecare șgomot.

Părăsind Sarcey ziarul *Figaro* — al cărui critic teatral era — ca să treacă la *Opinia Națională*, Villemessant, directorul ziarului, pentru a se răzbuna, însărcină pe scriitorul humorist Aurelian Scholl ca să-l răfuiească pe transfug în fiecare zi. Cu temperamentul său, Sarcey nu băga însă de seamă atacurile răutăcioase ale humoristului, pînă cînd într-o zi apără un articol „Urechile lui Sarcey”. A-tunci criticul întîlnindu-se cu Scholl pe stradă, îi spuse:

— Ascultă, Scholl, ați întrecut orice măsură. Spune lui Villemessant că-i voi trimite marturi.

Scholl transmise directorului său vorbele criticului, dar Villemessant rîzînd cu hohot zise:

— Fac prinsoarea pe 25 de napoleoni că Sarcey nu se va bate. Are haz... Sarcey și duel...

— Bine, răspunse Scholl — în prinsoarea pe 25 de napoleoni.

Dela director Scholl se duse la Sarcey. Îl găsi cu totul liniștit.

— Ei... spuse el... urechile mele... fleacuri... La urma urmii... Je m'en fiche!...

Scholl înțelese că cei 25 de napoleoni sunt în primejdie.

A doua zi el publică un articol la adresa lui Sarcey și mai ofensător încă decît celălalt — așa că chiar în seara acela, Scholl primi marturi din partea criticului ofensat.

Fiindcă în Franța nu se puteau bate, plecară amîndoi în Belgia.

La Quévry se scoboară din tren, aleg un loc potrivit, își leapădă sacourile, scot săbiile și... deodată apar doi jandarmi belgieni. Adversarii n'au știut cum să se îmbrace mai iute, s'au aruncat apoi în trăsuri și plecară în goană la gară unde au luat bilete pentru Baden-Baden.

— Înțelegi — îl lămuri Scholl pe Sarcey — că nu putem să ne întorcem la Paris fără să fi ieșit pe teren: injuria a fost sîngeroasă.

— Ascultă, Scholl, răspunse criticul — vrei cu tot dinadinsul să mă omori?

— Ferească Dumnezeu... nici nu-mi trece prin gînd.

— Dar dacă mă rănesti?

— Am să fiu cu multă atenție.

— Și dacă în mijlocul luptei am nevoie să răsufiu puțin?

— Poți să răsufii cît vrei.

— Bine, dacă-i așa, să ne batem.

După douăsprezece ceasuri de drum, adversarii a-jung la Baden-Baden. Se scoboară, găsesc o pădurice și încrucișează amîndoi săbiile. După câteva secunde Sarcey este împuns la o mîna. O mică egîrietură care mai nu se cunoștea. Peste puțin, foștii combatanți iau un aperitiv în Baden-Baden la *Café de Russie*, pe piața regală — și vorbesc cu proprietarul stabilimentului.

— Trebuie să aveți multe dueli pe aici — spuse Sarcey.

— Nici unul — ripostă neamțul.

— Cum, sunt așa de liniștiți oamenii prin partea asta?

— Nu, dar cînd vor să se bată, se duc în Elveția.

— În Elveția?

— Da, pentrucă în ducatul de Baden duelul este pedepsit cu moartea.

Cei doi se uitară unul la altul. O sudoare rece acoperi tâmpile lui Sarcey.

— La ascultă, la câte ceasuri pleacă cel dintîi tren? zise Sarcey ștergându-și nădușeala.

— În douăzeci și cinci de minute.

— Tine douăzeci de franci... nu trebuie rest. La revedere.

Și Sarcey nu se liniști decît la Strasburg.

În ce privește pe Scholl, îndată ce-a ajuns la Paris, a încasat cei douăzeci și cinci de napoleoni.

Din caricaturi

Zoologică

Din trompeta lor sonoră,

— Barometru zoologic —

Toți cocoșii 'n aură

Prevestesc a ploate, logic.

Orhestreză broiăceli

Imnul ploii îndiscrete,

Ce-si va sparge-apoi cerceii

C'un eco de castaniete.

Melcii leneși, ies din case

Și serbeze vremea nouă,

Cu cornițe de mătase,

Cu mustățile de roșu.

Își lărase obezitatea

Toate broaștele groaie,

Ca să guste voluptatea

Ce li se oferă 'n ploate.

Stau hurnicile blazate,

— Boabe dese de pipier, —

Așteptînd să curgă toate

Părăsiase din cer...

ALEXANDRU BILCIURESCU